

INGLIZ LINGVOMADANIYATIDA “CHILDHOOD/BOLALIK” KONSEPTINING TUZILISHI VA TARKIBI

Xo‘jamberdiyeva Gavhar Ilhom qizi, Denov tadbirkorlik va pedagogika institute “Xorijiy til va adabiyoti yuqori kurslar” kafedrasida o‘qituvchisi

THE STRUCTURE AND COMPOSITION OF THE CONCEPT OF «CHILDHOOD» IN ENGLISH LINGUACULTURE

Khujamberdiyeva Gavhar Ilhom kizi, Denau Entrepreneurship and Pedagogy Institute, Lecturer of the Department «Foreign Language and Literature for Advanced Courses»

СТРУКТУРА И СОСТАВ КОНЦЕПТА «CHILDHOOD/ДЕТСТВО» В АНГЛИЙСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

Хужамбердиева Гавхар Илхом кызы, преподаватель кафедры «Высшие курсы иностранного языка и литературы» института предпринимательства и педагогики Денова

Annotatsiya: Ushbu matn zamonaviy ingliz tilida «bolalik» konseptining lingvistik ifodalanishini o‘rganadi. Matnda, «bolalik»ni ifodalovchi leksik birliklar va ularning ma‘nolarini ko‘rib chiqish orqali tilning bolalikni tasvirlashda qanday rol o‘ynashi ko‘rsatilgan. Shuningdek, child leksikasi turli sifatlar bilan birikib, bolalarning fizikal, xulq-atvor va ijtimoiy-emotsional holatlarini tasvirlaydi. Matn, til orqali bolalikning madaniy va ijtimoiy qadriyatlarini ifodalashning muhimligini ta’kidlaydi.

Kalit so‘zlar: bolalik konsepti, leksik-semantik, madaniy qarashlar, til, munosabat, atamalar.

Abstract: This text explores the linguistic expression of the concept of «childhood» in modern English. The article examines the lexical units that denote «childhood» and their meanings, as well as the role of language in describing childhood. Additionally, the lexeme child combines with various adjectives describing the physical, behavioral, and socio-emotional states of children. The text emphasizes the importance of expressing the cultural and social values of childhood through language.

Key words: concept of childhood, lexico-semantics, cultural representations, language, relationships, terms.

Аннотация: Данный текст исследует лингвистическое выражение концепта «детство» в современном английском языке. В статье рассматриваются лексические единицы, обозначающие «детство», и их значения, а также роль языка в описании детства. Кроме того, лексема child сочетается с различными прилагательными, описывающими физическое, поведенческое и социально-эмоциональное состояние детей. Текст подчеркивает важность выражения культурных и социальных ценностей детства через язык.

Ключевые слова: концепт детства, лексико-семантика, культурные представления, язык, отношения, термины.

<https://orcid.org/0009-0005-8726-2082>

gavhar0697@gmail.com

KIRISH. Hammaga ma'lumki, til va madaniyat o'zaro bog'liq. Madaniyat ham, til singari, ong shakli bo'lib, insonning dunyoqarashini ifoda etadi. Til insonning ichki olami va tashqi voqelik orasidagi dunyodir. Turli millat vakillari atrof-muhitni har xil qabul qiladilar. Inson dunyoni o'ziga xos tarzda talqin qiladi, uning obrazlari subyektivdir, bularning barchasi «dunyo manzarasi» deb ataluvchi konsepsiyada aks etadi, bu manzara atrof-muhit bilan aloqalar jarayonida shakllanadi. Jamiyat tili – mentalitetni yetkazishning muhim kanali hisoblanadi, chunki til tuzilmalari unda uzatiladigan axborot mazmuniga nisbatan befarq emas. Angliya madaniyatda «child» konseptining verbalizatsiya usullarini o'rganishni davom ettirish uchun ingliz tili foydalanuvchilarining bolalik va bolalarga munosabatini tahlil qilish zarur, deb hisoblaymiz. Buning uchun asosiy ingliz tili foydalanuvchilari – amerikaliklar va britaniyaliklar bolalik davrini qanday qabul qilishlarini ko'rib chiqamiz[2].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Yosh insonning jismoniy, ruhiy va intellektual rivojlanish darajasini hisobga olgan holda belgilanadi. Taqvim yoshi insonning jismoniy holatiga ta'sir qiladi, lekin ruhiy va intellektual yosh boshqacha bo'lishi mumkin: yoshlik yillarda, lekin aql bilan keksalikda. I.S.Kon shuni ta'kidlaydiki, «hayot siklini har qanday davrlashtirish tasviriydan ko'ra ko'proq qadriyatga asoslangan va me'yoriydir, u har doim madaniyat me'yorlariga bog'liq. Buni «pishib yetilish», «balog'atga yetish», «yetuklik» kabi tushunchalar yaqqol namoyish etadi, ammo, aslida, «bolalik», «yoshlik», «kattalik» kabi barcha yosh toifalari me'yoriydir» [3]. N.D. Arutyunova inson hayotini sikl va chiziq sifatida ko'rib chiqadi. Sikl terminida esa go'daklik, bolalik, o'spirinlik, yoshlik, yetuklik, qariyalik kabi yosh davrlari haqida so'z yuritiladi[4]. I.S.Kon bolalikni nafaqat kattalar tomonidan amalga oshiriladigan ijtimoiylashuv va o'rgatish mahsuli sifatida, balki o'ziga xos tili, tuzilmasi, funksiyalari va hatto an'alariga ega bo'lgan mustaqil sotsiomadaniy haqiqat, alohida submadaniyat sifatida ham ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlagan. Agar shu vaqtgacha olimlar bolalikni kattalarning nigohi bilan ko'rib kelgan bo'lsalar, endilikda ular qarash burchagini o'zgartirib, kattalar

dunyasini bolalarning idrok prizmasi orqali ko'rib chiqishni xohlaydilar [5].

Ushbu maqolada xorijiy tilni o'qitishda kompetensiyaga asoslangan yondashuvning ahamiyati haqida so'z yuritilgan bo'lib, unda filologiya fanlari sohasidagi ilmiy tadqiqotlarda qo'llaniladigan analiz, semantika, lingvistik tahlil va boshqa bir qator usul va metodlardan samarali foydalangan.

MUHOKAMA. O'rtacha britan oilasida odatda ikki nafar bola bo'ladi. Britaniyaliklar bolani yolg'iz o'stirmaslik kerak, deb hisoblashadi, chunki u aka-uka va opa-singillarsiz o'zgacha xarakterga ega, tantiqlikka moyil bo'lib o'sishi mumkin. Inglizlar bolani erkalatmaslik kerakligiga ishonishadi; ularda o'z-o'zini boshqarish his-tuyg'usi rivojlanishi lozim va ular jamoat qoidalarini anglashlari kerak, deb bilishadi. Ota-onalarning tarbiyaviy ta'siri juda erta yoshdan boshlab qo'llaniladi, u boladagi ma'lum bir xulq-atvor va moyilliklarga qarshi aniq yo'naltiriladi va ularga qat'iy qarshi chiqiladi. Lekin ruxsat chegaralarini anglagan holda bolalar mayda-chuyda nazoratdan va tashqi aralashuvdan ozoddirilar — bu esa ularni mustaqillik va o'z harakatlari uchun javobgarlikka o'rgatadi. Ota-onalar bolalarni byudjetni rejalashtirish va cho'ntak xarajatlari orqali mas'uliyatga o'rgatish muhimligini ta'kidlashadi, bolalar pulning qadrini bilishi kerak, deb hisoblashadi. O'smirlar ko'pincha qo'shimcha daromad topish uchun ishlaydilar, lekin bu yerda ota-onalar muvozanatni saqlashga harakat qiladilar — ko'p ishlash ularning o'qishiga ta'sir qilishi mumkin, bu esa ularning universitetga kira olmasligiga olib kelishi ehtimolidan xoli emas [6].

NATIJALAR. Zamonaviy ingliz tilida “**bolalik davridagi inson**” konsepti ko'pincha bevosita nominativ ma'noga ega bo'lgan leksik birliklar orqali ifodalanadi. Bunday birliklar ortiqcha semantik yuk yoki konnotatsiyalardan xoli bo'lib, ma'lum bir yoshdagi insonni aniqlashga qaratilgan. Ushbu konseptni ifodalash uchun ishlatiladigan asosiy so'zlar quyidagilardir:

Oddiy va neytral nomlash birliklari:

- **babe:** yosh chaqaloq yoki kichkina bola ma'nosida ishlatiladi; ko'pincha mehr bilan qo'llanadi;
- **bambino:** asosan italyan tilidan kelib chiqqan va chaqaloq yoki yosh bola ma'nosini anglatadi;
- **kid:** eng keng tarqalgan va so'zlashuvda tez-tez uchraydigan norasmiy atama. Har qanday yoshdagi bolalarga nisbatan ishlatilishi mumkin;
- **nipper:** ko'pincha kichkina va sho'x bola ma'nosida ishlatiladi;
- **stripling:** o'sish davrida bo'lgan yosh o'smir yoki yigit uchun ishlatiladigan nisbatan kam uchraydigan atama;
- **tot:** juda yosh bola, ayniqsa, endigina yurishni o'rgangan bolani ifodalash uchun ishlatiladi.

Hurmatsiz munosabatni ifodalovchi sinonimlar:

- **brat:** sho'x va tarbiya ko'rmagan bola ma'nosida ishlatiladi; ko'pincha salbiy ohangda qo'llanadi;
- **guttersnipe:** ijtimoiy past tabaqadan bo'lgan yoki ko'chada katta bo'lgan bola ma'nosini bildiradi; tahqiraydigan ohangga ega;
- **urchin:** kam ta'minlangan yoki qarovsiz qolgan bola, ayniqsa, ko'chada yurgan bola uchun ishlatiladi; ba'zida hazilomuz tarzda ham qo'llanishi mumkin.

Bu birliklar **bolalik konseptini** turli kontekstlarda ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan, **babe** yoki **tot** mehr va iliqlikni ifodalasa, **brat** yoki **guttersnipe** salbiy va hurmatsiz munosabatni ko'rsatadi. Bunday sinonimlarning rang-barangligi tilning boyligi va leksik vositalarining konnotativ imkoniyatlarini namoyon etadi.

XULOSA. Ushbu tadqiqotda ingliz tilida «bolalik» konseptining tuzilishi va tarkibi tahlil

qilindi. Bolalik konsepti nafaqat leksik birliklar orqali, balki turli sifatlar va ijtimoiy qadriyatlar orqali ham ifodalanadi. Ingliz tilida bolalikni tasvirlashda turli so'zlar va atamalar qo'llaniladi, ular orqali bolalar haqida madaniy va ijtimoiy qarashlar aks etadi. Bu konseptning tarkibi, shuningdek, til va madaniyatning o'zaro aloqasini, bolalikning turli jihatlarini, xulq-atvor va emotsional holatlarni qanday ifodalashni ko'rsatadi. Ingliz tilida bolalik va unga bo'lgan munosabat, til orqali jamiyatning qadriyatlari va dunyoqarashlarini aks ettiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Chomsky N. Language and problems of knowledge. The managua lectures. N.Y., 1988. – 425 p.
2. Coveney P. P. The Image of Childhood. The Individual and Society. A Study of the Theme in English Literature. – Baltimore. 1967. – 361 p.
3. Demause L. The Evolution of Childhood - History of Childhood - vol. 1, № 4. - Quarterly, Spring 1974. – p.505, 553-556.
4. Freeman M. The Rights of the Child in England // A.M. Papas. – Law and the Status of the Child. – N.Y., 1983. – 120 p.
5. Goodman M. The Culture of Childhood. Child's Eye Views of Society and Culture. – N.Y. 1970.
6. Goody J. The European Family. – Oxford University Press Inc., 2000. – 311 p.
7. Hewitt K. Understanding Britain. – Perspective Publications Limited. Oxford, 1994. – 199 p.
8. Meckel R.A. Childhood and the Historians. A Review Essay. – Journal of Family History. Winter 1984, vol.9, № 4, c.415-424.

